

Parenting

Shiur# 382 | Aug 6th 2022

משך חכמה דברים פרשת דברים פרק א פסוק ט

אמר אלכם בעת ההיא לאמר, לא אוכל לבדי שאת אתכם וכו' (פסוק יב) איכה אשא לבדי. לדמיון, כאשר יש לאדם ברכה מופלגת בעושר ובנים, ויש לו טורח הרבה מגידול בניו, ממניקות ושפחות וכיוצא בזה די סיפוקן, אז יאמר: מה גדלה עלי הטורח מכם, יתן ה' כי כן יהיה לכם מבניכם ובני בניכם טרחות כאלה, וטורד כזה לא יופסק מכם! כן משה רועה נאמן אמר: ה' הרבה אתכם, והנכם ככוכבי השמים בריבוי ובמעלה מופלגת על דרך נס"י, אמר שכן יאמרו רועי ישראל ומנהיגיהם ונביאיהם תמיד עליכם ויתלוננו תלונות כאלה! וזה שאמר "ואמר אליכם בעת ההיא לאמר" - שכן יאמרו תמיד עליכם, כפי אשר אתם במצב העת הזה, רועי ישראל ישעיהו וירמיה וכיוצא בזה.

שיחות מוסר מאמר מ

*
בכל דור ודור חייב אדם לשמש את התלמידי חכמים שבדורו ולקבל עליו רב, ואל יאמר לנפשו, אילו היו רבותינו שמדורות עברו חיים עמנו כיום הזה, הייתי הולך אצלם בלב שלם, אבל בדור זה, דור יתום, אל מי אפנה ומי יורה לי דעה. חס מלומר כן, שהרי הכתוב מכחישו דכתיב: "ובאת אל וגו' ואל השופט אשר יהיה בימים ההם" (דברים יז ט), ובספרי הובא ברש"י שם: "אפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, אתה צריך לשמוע לו, אין לך אלא שופט שבימך".

ואמרינן (ר"ה כה א): "ת"ר, למה לא נתפרשו שמותיהם של שבעים זקנים, שלא יאמר אדם, פלוני כמשה ואהרן? פלוני כנדב ואביהוא? פלוני כאלדד ומידד? ופירש"י: "שלא יאמר אדם על בית דין שבימיו, וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן שאשמע להם?"

עוד אמרו (שם ע"ב): "שקל הכתוב ג' קלי עולם כג' חמורי עולם, לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו וכו', יפתח בדורו כשמואל בדורו".

ואין הכוונה בזה שצריך להשמע לגדולי דורו בלית ברירה מכיון שגדולי הדורות הקודמים כבר אינם, אלא נראה מדברי חז"ל שאת כל ההשפעה יכול אדם לקבל אך ורק מרבותיו שלו, מגדולי דורו דוקא. וכמו שאמרו בגמ' ר"ה (שם): "אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו, ואומר (קהלת ז י), אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה" ופירשו התוס' שם: "שהימים הראשונים היו טובים מאלה, ולכך יש לשמוע לראשונים יותר מהאחרונים, אל תאמר כך, דאין לך אלא שופט שהיה בימיו". כלומר "אין לך" - בשבילך אין שופט מלבד השופט שבימך. וזהו שאמרו (קהלת רבה פ"א ד ד) עה"פ דור הולך ודור בא (קהלת א ד): "אל תאמר אילו היה ר' עקיבא קיים, הייתי יושב ושונה לפניו", כי לכל דור ניתנו המנהיגים והמשפיעים הראויים לדורם.

אמת ליעקב פרשת משפטים פרק כד פסוק יח

ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה.

ע"ן בפרקי דרבי אליעזר [פמ"ו] דאיתא בזה"ל: ריב"ק אומר מ' יום עשה משה בהר קורא במקרא ביום ושונה במשנה בלילה ולאחר מ' יום וכו', ועיי"ש. ונראה שבעל כרחך זמן תורה שבעל פה הוא בלילה, דהא קי"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל פה. ומזה [אנו למדים] שכל מצבי האדם מסוגלים לתלמוד תורה, אלא שכל מצב יש לו תורה מיוחדת, ודו"ק.

אמנם בעיקר דין זה יש לתמוה, הא הלכה פסוקה היא שדברים שבכתב אסור לאומרן בע"פ ודברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבן, ומה אנו רואין כעת הלכה למעשה, הפוסקים טרחו וגבבו לנו היתרים שונים לדברים שבכתב לאומרן בע"פ, ולהפך דברים שבע"פ התירו לכתוב משום עת לעשות ד', אבל ההיתר הזה נתרחב ונתפשט עד שכל גדולי ישראל ברכו ברכת שהחיינו כשזכו להעלות דבריהם על הכתב, ובלי שום היסוס וחשש כתבו דברים שבע"פ, ולמצוה זכות הוא נחשב, ואיך נתהפך הדבר מן הקצה אל הקצה?

מקובל הוא אצל כל מאמין בעיקרי דתנו, כי התורה המצויה עתה בידנו היא הנתונה למשה רבינו. וברור הוא אצל כל אחד, כי משה רבינו ועזרא הסופר והלל הנשיא והרמב"ם והרמ"א כולן נטלו בימי החג אותן ארבעת המינים שאנו נוטלין. וכן תקעו באותו השופר שאנו תוקעין. ואותו התפילין והציצית והמזוזה המצויות עתה בידנו, הן הן שהיו בידי התנאים והאמוראים והגאונים והרבנים הראשונים והאחרונים. אבל מה נשתנה מצות ת"ת עד שמדור לדור רואין אנו שמשנתים אופני קיום מצוה זו וכמה מדיניה קבלו צורה אחרת לגמרי?

הבה נברר דברינו: בתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה לומד תורה מאי דרוש: ולמדתם אותם ולמדתם אתם, התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש: כי מציון תצא תורה. ועדיין מי שיש לו אב היה מעלו ומלמדו מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך ומכניסין אותו כבן ט"ז כבן י"ז ומי שהיה רבו כועס עליו מבעט בו ויוצא. עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן: שיהו מושיבין בכל עיר ועיר ומכניסין אותן כבן ו' כבן ז' [ב"ב דף כ"א ע"א]. הרי שבמצוה זו שינו וחזרו ושינו, תקנו וחזרו ותקנו, ומי התיר להם לבטל דרשת ולמדתם אתם ודרשת כי מציון תצא תורה?

לפי דברי המשנה [אבות פ"ה מכ"א] בן חמש למקרא בן עשר למשנה בן ט"ו לגמרא, וכן היתה ההלכה הפסוקה, מתחלה חייב הבן ללמוד תורה שבכתב כולה ואח"כ לומד משנה וגמרא. ואעפ"כ בזמן גדולי הפוסקים האחרונים, הב"ח והש"ך, עד דורותינו אלו, דורות שהיו זהירים בקיום כל המצוות עם כל פרטיהן ודקדוקיהן, ובכל זאת הזניחו את התנ"ך. וזכורים אנו שגם בימינו כשהתינוק עדיין אין לו ידיעה ואפילו שטחית בתורה שבכתב כבר מתחיל הוא למוד הגמרא ומזניחין לגמרי את לימוד התנ"ך. וכבר טרחו אחרונים למצוא מקור למנהג זה [ש"ך ביו"ד סי' רמ"ה], אבל מי הוא שהרשה להם ריפורמות כמו אלו. ובאמת מצינו שגם בימי רבי מתחלה דרשו גמרא אין לך מדה גדולה מזו, ואח"כ דרשו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא [ב"מ דף ל"ג

ע"א], הרי ששינוי אופני קיום מצות ת"ת לפי צורכי השעה. אבל מדוע באמת לא הגדירה התורה עצמה חוקי וגדרי קיום המצוה החשובה הזאת כנגד כולם וכל דור ודור תורתו בידו?

יסוד הדבר בכל אלה לפי דעתי הוא: ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה". המעשה הוא הוא המגדיר את צורת מצות הלימוד, אופן קיומה וחומר הנלמד, צורתו ותכנו, ולפיכך עם שנוי העתים וחליפת הדורות משתנים אופני הלמוד וחלקי התורה הנלמדים. בתחלה כשכל ישראל היו למודי ד' וכל אחד מישראל היה יכול בעצמו ללמד את בנו תורה, ודאי שהאב הוא המלמד היותר מוכשר, כי מי כמוהו יודע ומכיר את אופי בנו וכשרונותיו, איזה ענין מסוגל הוא יותר לתפוס וכדומה, אבל אח"כ במשך הזמן שנתרבו עמי הארץ, וא"כ אם ננקוט שרק האב ילמד את בנו א"כ בני עמי הארץ יהיו עמי הארץ עד סוף כל הדורות, התקינו להושיב מלמדים. אבל מכיון שכן צריך להושיבם בירושלים, ששם ראו התלמידים את הקדושה השוררת בחיים וכהנים העוסקים בעבודתם, וזה ודאי שיפעל על התלמידים להתמסר לתורתם בכל לבם ונפשם [תוס' ב"ב שם], אבל היו נכנסים רק כבני ט"ז, ועד אותו הזמן שהיתה שולטת הקדושה לא היו בועטים ברבותיהם, אבל אח"כ היו בועטים ברבותיהם, והוכרחו להושיב בכל עיר ועיר בכדי שיוכלו להכניס גם בני ו' וז'. ואף שבכל פלך ופלך היה אפשר להושיב מלמדים יותר חשובים ומוכשרים, אבל מפני ירידת הקדושה הוצרכו לתקן גם זאת, כי בני ו' אי אפשר להוליך מעיר לעיר.

מתחלה ידעו חכמי הדורות להשתמש באותן המדות שהתורה נדרשת בהן; ידעו כל מדה ומדה איך היא נדרשת ובאיזה אופן יכולים להשתמש בה, והיו בקיאים בחסרות ויתרות, ואות יתירה לדרשה נאמרה, וגופי הלכות נלמדין מיו"ד או וא"ו יתירה, ולפיכך היתה קפידא יתרה שלא ללמוד תורה הכתובה בע"פ [אם לא לסומא] משום עת לעשות. ולהפך דברים שבע"פ נאמרו מפה לאוזן ע"י הרב המלמד, ורק המלמד בעצמו היה כותב בעצמו מגלות סתרים, השמועות החדשות ששמע מרבותיו, והיה מעיין בהן לעצמו, שעל ידי הנגלה יהיה זכור מה ששמע מרבו בע"פ, אבל ללמוד מתוך הכתב לא היו נוהגין, כי מי הוא שיכול לדקדק בסגנון ובלשון עד שיוכל המעיין מעצמו לדקדק להבין כל כוונות המחבר, ואין המחבר יכול לכתוב כל כך מדוקדק. עד שחיבר רבינו הקדוש חיבור המשנה מפני מעוט הלבבות ע"י הצרות שהלכו ונתגברו, והחיבור הזה נסדר ונכתב בדקדוק גדול עד שהליטו בה כל הלכות הברייתות (כתובות ס"ט ע"ב) בדקדוק לשונה, ומאז כבר התחילה תורה שבע"פ לדחוק רגלי תורה שבכתב, שהתחילו להשתמש כבר בסברות, ורק לפעמים הורו הלכה מתוך המקרא, עד שנשתכחו לגמרי גדרי המדות שהתורה נדרשת בהן ונחתם הש"ס שעליו אין להוסיף מעתה. זהו חתימת תקופת האמוראים, ומשם ואילך אין ההלכה יוצאת מתוך המקרא אלא מתוך המשנה והגמרא, אלא שגדולי הראשונים שאבו מן המקראות בצרוף אגדות חז"ל האמונות והדעות התורניות, ומפני מעוט הלבבות העלו כולם דבריהם על הכתב משום עת לעשות, ונמצאו גם אלה נעשו להלכות פסוקות, כמו של רבינו סעדיה גאון והרמב"ם והרמב"ן ודומיהם, וכיון שנכתבו גם אלו נעשה מעתה המקרא בבחינת אלפא ביתא [הגר"י סלנטר במכתביו³⁴], כלומר כהכנה להבנת תורה שבע"פ הכתובה בזמננו משום עת לעשות, ולפיכך כל עיקר הלמוד נשאר אצלינו בתורה שבע"פ, כי היא היא המביאה לידי מעשה, ומחוייבים אנו לראות שהלמוד יהיה תלמוד

המביא לידי מעשה, שכן היא חובת מלמדי תינוקות ללמדם ולחנך אותם בדרך טובה [רש"י ב"ב דף ח' ע"א]
והיא צורת תלמוד תורה.

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף יז עמוד א

דאמתא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה: ליהוי ההוא גברא בשמתא, דקעבר משום
ולפני עור לא תתן מכשל. דתניא: ולפני עור לא תתן מכשל - במכה לבנו גדול הכתוב מדבר.